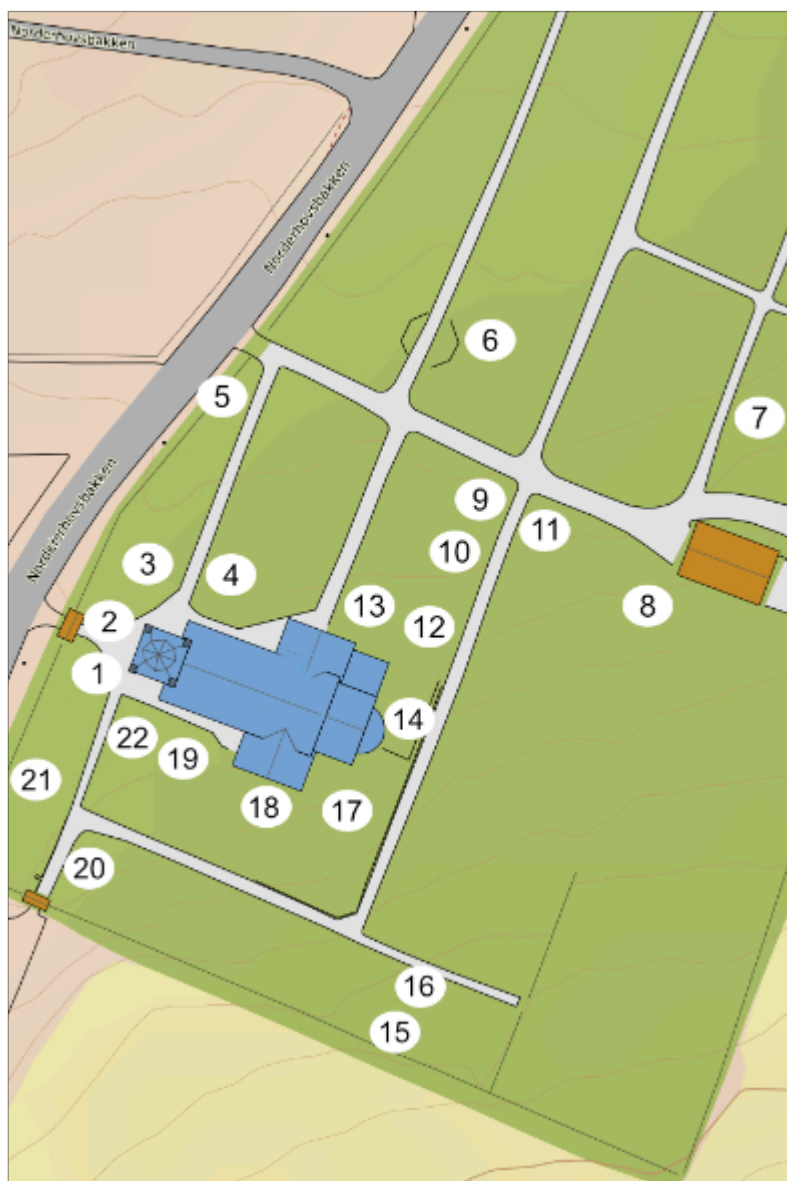




Historisk
vandring på
Norderhov kirkegård

Kart med artikkelreferanser



Innholdsfortegnelse med stedsangivelse på kirkegården

Karthenvisningen står foran tittelen.

Side Tittel

4	Velkommen til Norderhov kirkegård
6	Gravkapellet - Steintrapp over kirkegårdsmuren
7	En historisk vandring på Norderhov kirkegård
8	1. Anna Colbjørnsdatter - helteskikkelse og historisk gåte
12	2. Jonas Ramus - prest, forfatter og historiker
14	3. Markus Moløkken (1850 - 1924)
16	4. Kampene ved Norderhov 1716
18	5. Aase Moløkken (1930 - 2024)
20	6. Gravminne over Annete og Betsy Larsdatter - to søstre i særstilling
24	7. Ståle Kyllingstad (1903 - 1987)
26	8. Leif Hurum (1918 - 2004)
28	9. Marthe Follum (1785 - 1824)
30	10. Else Olsdatter Lie (1821 - 1851)
32	11. Lina Jonn Tandberg (1861 - 1896)
36	12. Ola Brenden (1931 - 1944)
37	13. Et spesielt gravminne
38	14. Familien Grams gravsted ved Norderhov kirke
42	15. William Skjorten (1914 - 2000)
44	16. Jens Lange Lyche (1909 - 1995)
46	17. Jens Larsen (1781 - 1831)
48	18. Ditlef Pentz Smith (1909 - 1936)
50	19. Olaus Færden (1826 - 1913)
52	20. Spanskesyken tok nesten hele familien Solum
54	21. Engebret Askjem - Eventyrfortelleren fra Ringerike (1808 - 1881)
56	22. Helge Ellingsen Waagaard 1781 - 1817

Omslagsfoto: Frank Tverran

Velkommen til Norderhov kirkegård

Norderhov kirkegård er en historisk gravplass med røtter tilbake til middelalderen. Den omkranser Norderhov kirke og rammes inn av en torvtekket steinmur som gir et tydelig avtrykk av fortidens håndverk og landskapsforming. Deler av muren, særlig i sør, består av gjenbrukte hogde steinblokker – såkalte kvadre – som trolig stammer fra ombyggingen av kirken på 1880-tallet.

Murene har gjennomgått flere reparasjoner og utvidelser. Allerede i 1810 ble det utført omfattende vedlikeholdsarbeid. Da ble kirkegårdens mål beskrevet som 118 favner og én alen lang, tilsvarende omtrent 220 meter. Øst- og vestsidene målte 31 favner og halvannen alen, mens nord- og sørsidene var 27 favner og to alen. På 1800-tallet ble kirkegården utvidet flere ganger, særlig mot

øst og nord. En av utvidelsene fant sted i 1835, og samtidig ble det plantet trær langs murene – noe som fortsatt preger området i dag.

Adkomst til kirkegården har historisk vært gjennom porter i sør, vest og nord. I 1811 ble Peter Gudsgaarden betalt for arbeid med alle tre portene, som blant annet inkluderte murerarbeid og reparasjon av låser og nøkler. Det antas at portene opprinnelig var overbygget, noe som støttes av både Klüwers tegning fra sør og eldre malerier der portoverbygg kan ses i nord og vest.

Den søndre porten, som trolig ble reist på 1880-tallet, består av to murte og pussede pilarer. Disse er hovedsakelig bygget av uhugget stein, men inneholder også enkelte gjenbrukte kvadre. Pilarene

bærer et utsveifet bjelke-stykke og et sadeltak med dekorativt utformede sperrer. Portåpningen er utstyrt med en buet panelkledning og tredører.

Vestporten har tilsvarende takform med utsveifede sperrer, men skiller seg ut ved at buen er murt og pusset. Her finnes også en jernrist i bakken og en smijernsgrind prydet med medaljonger som fremstiller en due og Guds lam – kristne symboler på fred og forsoning.

Den nordre porten er kjent fra en pennetegning av kunstneren Johannes Flintoe, men er ikke avbildet på Fr. Borgens maleri fra 1880, noe som tyder på at porten ble fjernet før den tid.

Kirkegården og kirken har vært siste hvilested for mange generasjoner. Allerede i 1361 omtales en gravlegging inne i kirken: Halvard Eyvindsson ønsket å bli gravlagt foran Mariaalteret, «hia fædr minum» – hos sin far.

Norderhov kirkegård er ikke bare et hvilested, men også et viktig kulturminne som vitner om lokalsamfunnets tro, historie og håndverkstradisjoner gjennom flere hundre år.

Kilde:

Norgeskirker.no



Gravkapellet



Steintrapp over kirkegårdsmuren

Denne enkle steintrappen, også kalt en stigbord eller klyvestein, ga adkomst til kirkegården uten behov for port. Slike trapper var vanlige i middelalderen og ble brukt både for å hindre at dyr kom inn og for å markere skillet mellom det verdslige og det hellige.



Å stige over muren hadde også en symbolsk betydning – man trådte inn på vigslet jord. Trappen er bygd av lokal naturstein og bærer spor etter mange generasjoners bruk. Den vitner om hvordan praktiske løsninger og religiøse forestillinger gikk hånd i hånd i eldre tid.

En historisk vandring på Norderhov kirkegård

Norderhov kirkegård står som et symbol på kontinuitet og fellesskap. Den minner oss om at vi alle er en del av en større historie, og at vi har et ansvar for å bevare vår fortid for kommende generasjoner. Gjennom å bevare og utforske historien til kirkegården, kan vi lære om våre røtter, våre verdier og det som binder oss sammen som samfunn.

En tidslinje gjennom kirkegårdens historie ville avsløre et nettverk av fortellinger knyttet til gravminner som står som monumenter over tidens gang. Hver gravstein bærer med seg historien til en person, en familie, eller til og med et samfunn. Fra krigsveteraner som ga sitt liv for sitt land til bemerkelsesverdige innbyggere som har formet bygdas historie, hver grav har en historie å fortelle.

En gravstein kan fortelle om et liv fullt av eventyr og utfordringer, eller det kan minne oss om de små øyeblikkene som utgjør livets vev. Gjennom disse historiene blir kirkegården ikke bare et sted for sorg og minnesmerker, men også et levende museum som belyser livet og arven til de som har gått før oss.





1. Anna Colbjørnsdatter

- helteskikkelse og historisk gåte

Anna Colbjørnsdatter Ramus (ca. 1665–1736) er en av de mest omtalte kvinnene fra den store nordiske krig. Hun ble kjent som helten fra Norderhov etter at en svensk avdeling ble slått tilbake under hennes tak i mars 1716. Hennes innsats er feiret i bøker, sagn og skolefortellinger, men historikerne er delt i synet på hvor stor rolle hun egentlig spilte. I ettertid er også hennes død og gravsted gjenstand for diskusjon.

Prestefrue og mor

Anna ble født som datter av sogneprest Colbjørn Arneberg i Sørum. Hun var ung da hun i 1682 giftet seg med kapellan Jonas Ramus. Han var 33 år og en lærd teolog, kjent for sine mange bøker og skrifter. Ekteparet fikk flere barn, og i 1690 flyttet de til Norderhov på Ringerike, der Ramus ble sogneprest.

I mars 1716 hadde ekteparet bodd over 25 år på prestegården i

Norderhov. Ramus var da syk, giktbrudden og sengeliggende. Dermed var det Anna som måtte ta imot uventet besøk da en svensk styrke på 500–600 mann ankom sent om kvelden den 28. mars.

Trefningen på Norderhov

Svenskene, under ledelse av oberst Axel Löwen, var sendt av Karl 12. for å gå rundt den norske hovedstyrken ved Lier. Målet var Kongsberg og deretter et angrep bakfra på nordmennene ved Gjellebekk.

Framme på Norderhov prestegård fikk svenskene mat, øl og brennevin. Flere beretninger hevder at dette var Annas plan: å få fienden til å føle seg trygg og kampudyktig. I følge tradisjonen fikk hun samtidig sendt et hemmelig bud til en norsk styrke ved Stein gård i Hole.

Utover natten ble de godt forsynte svenskene overrumplet av de norske troppene, som senere ble forsterket av styrker fra Lier. Etter et hardt slag falt 42 svensker. Rundt 140 ble tatt til fange, inkludert Löwen. Resten flyktet. Denne seieren ved Norderhov var viktig fordi den hindret et svensk fremstøt i ryggen på den norske hæren, og dermed bidro dette til Karl 12.s nederlag i Sør-Norge våren 1716.

Kildenes taushet og tradisjonens kraft

Det finnes ingen samtidige, skriftlige kilder som nevner Anna Colbjørns-

datters rolle i slaget. Først over seksti år senere ble fortellingen publisert i Ove Mallings bok *Store og Gode Handlinger* (1777). Her ble hun fremstilt som den modige kvinnen som lurte fienden i bakhold. Beretningen ble svært populær og oversatt til flere språk.

Senere historikere har imidlertid pekt på at Annas innsats neppe var så sentral som Malling fremstilte. Likevel mener mange at hennes gjestfrihet og ro på en urolig kveld kan ha påvirket svenskene og derved bidratt til deres uforberedt tilstand.

En mer nøktern opplysning finnes i en innførsel i kallsboken fra Norderhov i 1733, hvor det står at fienden fikk «aftens-mad som Magr. Jonas og kjærreste lod tilbære og give dem, samt øll og brændeivin». Dette antyder at Anna faktisk gjorde som god skikk og bruk tilsa: hun sørget for husly og mat, selv til fienden.

Gravlagt på Ringerike – eller i Fredrikshald?

Etter mannens død i 1718 overtok sønnen Daniel prestekallet. Da han døde ni år senere, arvet Anna både prestegården og flere av kirkene på Ringerike. Hun ble boende på Gusgaarden, der hun levde sine siste år omgitt av minner og sorg – hun overlevde alle sine barn.

Etter sin død i juli 1736 skal hun ifølge flere ha blitt gravlagt i krypten under Norderhov kirke, sammen med sin mann. Her lå de to kroppene synlige under glasslokk inntil 1960-årene. I lang tid ble det antatt at dette var Anna og Jonas Ramus.

Men denne forklaringen er omstridt. Flere historikere og lokale tradisjonsbærere, blant annet sogneprest og forfatter Michael Færden, har hevdet at Anna aldri ble gravlagt på Norderhov. Hun skal i stedet ha ønsket å bli bisatt «hos sine fedre», trolig i Fredrikshald der hennes slekt hadde familiegrav.

Støtte for denne teorien finnes både i samtidens begravelsesskikk, i muntlig overlevering og i datidens dokumenter. Blant annet søkte datterdatteren Anna Larsdatter i juli 1736 om tillatelse til å bruke «nettedug» og «blikkeslag» til kisten. Ved åpningen av gravkammeret på Norderhov i 1834 manglet imidlertid kisten slike tegn på fornem begravelse.

Professor Ludvig Daae mente også at Anna ikke lenger lå i krypten, og det finnes vitnemål fra lokale familier – blant dem Mathea Bjørnstad på Østre Hønen – som med sikkerhet hevdet at Anna aldri lå i gravkammeret på prestegården.

Nyere undersøkelser

På begynnelsen av 2000-tallet tok professor Per Holck initiativ til å

forsøke en vitenskapelig avklaring. DNA-prøver ble vurdert, men mangel på sikre etterkommere vanskeliggjorde en sammenligning. Holck mente likevel at kroppsbygning, tannundersøkelser og ansiktstrekk pekte i retning av at levningene var ekteparet Ramus. Men han understreket at resultatet ikke kan være endelig. En slektning i direkte linje kunne ha like stor likhet, og spørsmålet om Annas gravsted forblir derfor ubesvart.

Et levende minne

Historien om Anna Colbjørnsdatter lever videre – både som legende og som et symbol på kvinnelig mot og list. Om hun virkelig sendte bud til norske tropper eller ei, er usikkert. Men hun var til stede da en viktig trefning fant sted, og det er rimelig å anta at hennes opptreden – som vertinne og som rolig leder i en dramatisk stund – hadde betydning.

Beretningen om Anna blir fortsatt fortalt til besøkende ved Ringerikes Museum, som holder til i den gamle prestegården. Kulehullene i veggene fra trefningen vises frem med stolthet, og «svenskestua» er en påminnelse om de dramatiske dagene i 1716.

Som Conradine Dunker skrev et århundre etter hendelsen: «Clio er Historiens Musa, men hendes saavel som alle Musers Moder er Mnemosyne.» Minnet om Anna Colbjørnsdatter vil nok aldri helt forsvinne, uansett hva historikere måtte mene om detaljene.



Slik står de to kistene til Anna Colbjørnsdatter og Jonas Ramus i dag i krypten under kirken (Foto: Frank Tverran)

Setningen «Clio er Historiens Musa, men hendes saavel som alle Musers Moder er Mnemosyne» betyr følgende:

Clio var i gresk mytologi musa for historie. Hun er én av de ni muser, gudinner som inspirerte til kunst, vitenskap og litteratur.

Mnemosyne var moren til alle musene. Hun var gudinnen for hukommelse og minner.

Uttrykket betyr at selv om historien (personifisert ved Clio) forteller om fortiden, så springer historien ut av hukommelse og minne (Mnemosyne). Det er en poetisk måte å si at uten minner – uten det kollektive minnet til folk – finnes det ingen historie.

Conradine Dunker bruker dette som en elegant måte å si at selv om Anna Colbjørnsdatter ikke nødvendigvis får en stor plass i de akademiske historiebøkene, vil minnet om henne leve videre gjennom tradisjon og muntlig overlevering.

Kilder:

Helgen, Geir og Teige, Ola: Store Norske Leksikon, Anna Colbjørnsdatter

Tverran, Frank: Mysteriet omkring Anna Colbjørnsens død, Ringerikehistorielag.org



2. Jonas Ramus

- prest, forfatter og historiker

Jonas Ramus (1649–1718) var en av sin samtids mest kjente geistlige og forfattere i Norge. Han ble særlig berømt for andaktsboken *Naadens Aandelige Markets-Tid* (1680), som gjennom sin utbredelse bandt generasjoner av skandinaviske lesere sammen i et felles fromhetsunivers.

Bakgrunn og utdanning

Ramus stammet fra et velkjent norsk prestedynasti. Både far, far-

far, stefar og flere brødre hadde geistlige embeter. Etter at han mistet sin far som barn, fikk han undervisning av stefaren Hans Olsen Brejer. Han ble student fra Trondheim katedralskole i 1665 og studerte deretter i København. Der skal han ha oppholdt seg i rundt 15 år, selv om lite er kjent om denne tiden.

Først i 1680 fikk han sitt første kall som kapellan i Sørum. Kort tid etter giftet han seg med sogneprestens datter, noe som ga ham både sosial og økonomisk oppreisning.

Prest i Norderhov

I 1690 ble Ramus sogneprest i Norderhov. Lite er kjent om hans prestelige virke her, men han ble etter hvert fysisk og psykisk svekket. Belastningene under trefningen på Norderhov prestegård i mars 1716 forverret tilstanden, og året etter søkte han avskjed. Han døde i 1718. Etter hans død oppsto det uenighet i familien om fordelingen av arven.

Religiøse skrifter

Naadens Aandelige Markets-Tid (1680) var Ramus' første verk. Den fikk stor utbredelse og kom i nærmere 40 opplag på dansk og svensk. I samme ånd skrev han Aandelig Herbarium (1695), begge preget av ortodoks botstenkning og asketisk mystikk. Ramus skrev også egne salmer og var inspirert av både tysk og engelsk forkynnelses-tradisjon.

Historiske verk

Ramus viet mye tid til historisk forfatterskap. I Guds Rige blant Verdens Riger (1706) forsøkte han å vise hvordan verdenshistorien var styrt av Guds forsyn. Han brukte omfattende kilder og bygget videre på en tradisjon som så historien som en forlengelse av Bibelen.

I Nori regnum (1689) tok han for seg Norges eldste historie og trakk særlig på Snorre Sturlason. Dette ble kritisert av samtidige historikere, blant dem Tormod Torfæus. I

Ulysses et Otinus Unus & idem (1702) hevdet Ramus at Odyssevs og den norrøne Odin var én og samme skikkelse, og at Kharybdis i Odysseen var identisk med malstrømmen i Lofoten.

Et annet viktig arbeid var hans kongehistorie, utgitt posthumt i 1719, og særlig kjent blant allmuen. Den ble fulgt opp av Norriges Beskrivelse, en oversikt over landets geografi og historie med tilhørende kart, først trykt i 1735 etter initiativ fra biskop Peder Hersleb.

Ettermæle

Flere av Ramus' teorier ble senere sterkt kritisert, men hans bøker fikk stor utbredelse, både blant lærde og lekfolk. Han bidro til å styrke bevisstheten om Norges egen historie og religiøse tradisjon i en tid preget av dansk dominans.

Kilde: Norsk biografisk leksikon



Minnetavle i Norderhov kirke

3. Markus Moløkken (1850–1924)

Albert Markus Moløkken ble født i Kristiania 4. desember 1850. I kirkeboken er han oppført som født utenfor ekteskap (u.ægte) av far sadelmakersvenn Andreas Pedersen og mor piken Anne Marie. Fornavnet Albert brukte han aldri selv. Da han var to år gammel, ble han sendt til Moløkka, hvor han vokste opp og ble boende resten av livet.

Markus ble en aktiv og markant samfunnsborger i Norderhov. Han satt i kommunestyret og engasjerte seg tydelig i tidens politiske spørsmål. Under et folkemøte i Schjongslunden i september 1897 – der Bjørnstjerne Bjørnson talte varmt for kongedømmet – kom Markus med høylytte tilrop fra forsamlingen. Da Bjørnson avbrøt seg og spurte: «Hva gjør De, min gode mann?» svarte Markus: «Jeg graver døde ben!» – et tydelig uttrykk for hans republikanske holdning.

I over 40 år var Markus kirketjener i Norderhov kirke, en stilling han overtok etter sin onkel Ole Jonassen, som døde i 1867. Ved siden av tjenesten i kirken var han også gårdbruker og livnærte seg i perioder som stenpukker.

Han var gift med Randine (f. 10. februar 1859). Sammen fikk de blant annet sønnen Johan Olav (f. 1883) og datteren Ingrid (f. 1918).



Dette gamle fotografiet av Markus Moløkken er teknisk forbedret med KI

Markus Moløkken står også sentralt i lokalhistorien som mannen som fant fellesgraven etter trefningen ved Norderhov prestegård i 1716. Under dette arbeidet fant han også oberst Løwens kårde – et funn som tidligere var utstilt i kirkens våpenhus.

Gravminnet

Gravminnet på Norderhov bærer navnet til ekteparet Markus og Randine Moløkken. Her er også deres sønn Johan (f. 1888) gravlagt, sammen med hans kone Lina (f. 1885). Ekteparet fikk barna Asta (f. 1910), Leif (f. 1916) og Ingrid (f. 1918). Ingrid hviler her sammen med familien, mens Leif er gravlagt sammen med sin hustru Aase Moløkken. Datteren Asta giftet seg i 1936 med Peder Svarverud.

Kilder:

Steinhamar, August: Norderhov – En fremstilling av herredets utvikling til 1914, s. 246

Folketellingene for Norderhov 1900, 1910 og 1920

Ringerikes Blad, 29. august 1985

Granum, Svein Knut m.fl.: Norske gardsbruk. Buskerud fylke 1: Hole, Modum og Ringerike, s. 435, Granum Forlag

Ivar Johan Libæk (e-postkorrespondanse)



4. Kampene ved Norderhov 1716



Fra 300-års markeringen i 2016

Trefningen ved Norderhov fant sted natt til 29. mars 1716 under den store nordiske krig. Kampene utspilte seg på og rundt prestegården på Norderhov i Ringerike, mellom en svensk styrke ledet av oberst Axel Löwen og danske-norske dragoner fra det 2. søndenfjeldske dragonregiment.

Svenskenes framrykning

Den svenske avdelingen, som besto av mellom 500 og 1 000 soldater (tallene varierer mellom kildene), hadde som mål å foreta et bakholdsangrep på de dansk-norske styrkene. På sin vei gjen-

nom Hakadal og Hadeland ble svenskene møtt med motstand fra væpnede bønder som forsøkte å forsvare hjemmene sine. Samtidige kilder omtaler svenskene som brutale i framferden – med plyndring, ødeleggelser og drap.

Om kvelden 28. mars ankom de Norderhov og tok tilhold i og omkring prestegården.

Varsel og mobilisering

Nyheten om svenskenes bevegelser nådde oberst Lützwow i Lier, via en grenader sendt av Søren Løchstør ved Hakadals Verk. Hans løype er i

dag den samme som Grenaderløpet følger. Dette førte til at oberst Johan Wilhelm Øtken og major Iver Herman Kaas fikk ordre om å rykke ut med rundt 400 dragoner for å avskjære styrken. En fortropp med kaptein Knud Gyldenstjerne Sehested, kaptein Jürgen Christoph von Koppelow og løytnant Peder Tønder Collin ble sendt foran hovedstyrken, som fulgte en time senere.

Dragonene red i all hast opp langs østsiden av Tyrifjorden, og krysset den islagte fjorden ved nattestid. Rundt midnatt 29. mars nådde de gården Stein ved Norderhov.

Overraskelsesangrep

Ved hjelp av lokale veivisere, Tor Hovland og Pål Putten, tok løytnant Collin seg opp til Ringåsen for å rekognosere. Her fikk de oversikt over svenskene, som antas å ha sovet i trygg forvisning om at de ikke var oppdaget. Dragonene besluttet å slå til umiddelbart.

Omkring klokken 03.00 satte de dansk-norske styrkene inn et overraskende angrep mot prestegården. Flere svenske soldater skal ha blitt hugget ned i søvne, og oberst Löwen ble tatt til fange.

Tap og ettermæle

Antall falne er usikkert, og ulike kilder spriker. Det anslås at svenske tap lå mellom 30 og 250 mann, mens mellom 120 og 170 ble tatt til fange. En svensk kaptein og mellom 25 og 75 mann skal ha flyktet, men gikk seg vill og overga seg i Vikersund.

Falne fra begge sider ble gravlagt i en fellesgrav på kirkegården ved Norderhov kirke. Ifølge tradisjonen hviler 39 svenske og tre norske soldater i denne graven.

Kilder:

Bjerke, Alf E.: Nordens Løve - Karl 12. i Norge. 1992

Tverran, Frank: 300 år siden



Löwen og Anna - fra en dramatisering

5. Aase Moløkken (1930–2024)

Aase Moløkken var en av Ringerikes mest markante politiske skikkelser i etterkrigstiden. Som mangeårig kommunepolitiker og stortingsrepresentant for Arbeiderpartiet spilte hun en sentral rolle i å forme både lokal og nasjonal politikk – alltid med blikket vendt hjemover. Hun huskes som drivkraften bak store samfunnsløft i distriktet: etableringen av Statens kartverk og Statens lærerhøgskole for handel og kontor, som senere ble en del av Høgskolen i Buskerud.



Foto: Christian Semning Andersen

Fra Vikersund til Stortinget

Aase Moløkken ble født 27. april 1930 i Norderhov (dagens Ringerike kommune), men vokste opp i Vikersund. Etter å ha tatt realskole, handelsskole og senere utdanning ved Norges kommunal- og sosialskole, startet hun yrkeslivet i bokhandel og på sosialkontor. Hun ble raskt kjent for sitt sosiale engasjement og sin rettferdighetssans – egenskaper som banet vei for et langt liv i politikken.

Kommunepolitiker og samfunnsbygger

I Ringerike kommune ble hun valgt inn i formannskapet allerede i 1971, og satt med ulike tunge verv i flere tiår. Hun arbeidet målrettet for utbygging av barnehager, sosialtjenester og kommunal infrastruktur. Men det var hennes evne til å kombinere lokal innsikt med nasjonal

påvirkningskraft som virkelig fikk betydning for Ringerike.

Kartverket til Hønefoss

Aase Moløkken spilte en avgjørende rolle i arbeidet med å få Statens kartverk lokalisert til Hønefoss. Ved å bruke sin posisjon i Stortingets kommunal- og miljøvernkomité, sørget hun for at Ringerike ble løftet frem som et naturlig tyngdepunkt for den nye etaten. Resultatet ble over 300 nye arbeidsplasser, og Kartverket er i dag en av regionens største og mest stabile arbeidsgivere.

Lærerutdanning i distriktet

Et annet viktig resultat av hennes innsats var etableringen av Statens lærerhøgskole for handel og kontor. Moløkken argumenterte sterkt for desentralisert utdanning, og mente at en lærerhøgskole i Hønefoss ville

styrke hele distriktet – både faglig og økonomisk. Høgskolen ble etablert i 1981 og inngikk senere i Høgskolen i Buskerud (nå en del av Universitetet i Sørøst-Norge).

Stortingsrepresentant og Ap-profil

Aase Moløkken var vararepresentant på Stortinget i tre perioder før hun i 1980 rykket inn som fast representant etter Tor Oftedals død. Hun ble deretter valgt inn for Buskerud i både 1981 og 1985, og satt frem til 1989. Hun hadde da over 11 års samlet tjeneste i nasjonalforsamlingen.

Hun var aktiv i Administrasjonskomiteen og Kommunal- og miljøvernkomiteen, hvor hun særlig arbeidet med saker innen distriktspolitikk, kommunereform, likestilling og offentlig planlegging. Hun var også delegat til FN i 1983.

Heder, ære og siste kapittel

Etter stortingskarrieren gikk hun tilbake til lokalpolitikken i Ringerike og satt i kommunestyret og formannskapet til langt inn på 2000-tallet. Hun mottok også KS' hederstegn i 1999 og Kongens fortjenstmedalje i sølv i 2009 – begge som anerkjennelse for lang og fremragende innsats i offentlig tjeneste.

Aase Moløkken døde 4. juni 2024, 94 år gammel. Hun ble hedret med minnetale i Stortinget 10. april 2025. Da het det blant annet:

– *Aase Moløkken representerte det beste i sosialdemokratiet. Hun var saklig, tillitsvekkende og alltid til å stole på. Vi har mye å takke henne for.*

Et liv i folkets tjeneste

Aase Moløkken er et eksempel på hvordan én person, med stort hjerte og seig utholdenhet, kan gjøre en forskjell. Hun forlot Ringerike som et rikere samfunn enn det hun kom til – med flere arbeidsplasser, bedre velferd og utdanningstilbud, og en stemme i nasjonalforsamlingen som aldri glemte hvor hun kom fra.

Kilder:

Stortinget.no (biografi og minnetale)

Wikipedia (Aase Moløkken)

Ringerikes Blad (lokalhistoriske omtaler)

Kommunenenes Sentralforbund

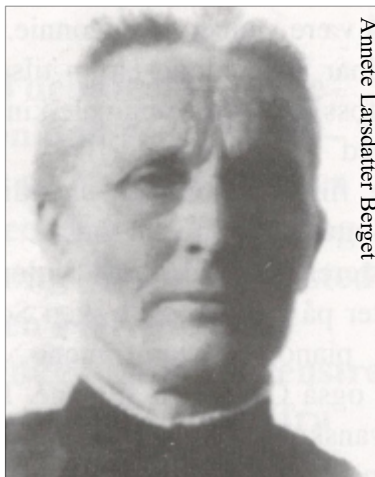
Kartverket.no (etableringshistorikk)

Universitetet i Sørøst-Norge (historikk lærerutdanning)



På Norderhov kirkegård finner vi gravminnet over Annete Larsdatter Berget (1856–1934) og hennes søster Betsy Larsdatter (1861–1929), to kvinner som levde et stille, men bemerkelsesverdig liv på Bålerudberget i Heradsbygda.

Annete Larsdatter Berget ble født på Tranby i Lier 24. mai 1856. Hun ble døpt i Bragernes kirke 28. august samme år og konfirmert i Norderhov kirke 2. juni 1872 av prost Tønnesen med karakteren Meget godt. Hun døde 2. februar 1934 og er gravlagt ved siden av søsteren på Norderhov kirkegård. Fornavnet hennes opptrer



Annete Larsdatter Berget

6. Gravminne over Annete og Betsy Larsdatter – to søstre i særstilling

i mange varianter, blant annet som Anethe, en form hennes far selv brukte.

Søsteren Betsy Larsdatter ble født 9. april 1861 og døde 29. april 1929. Begge var døtre av Lars Nilsen (1828–1886) og Inger Thorsdatter (1824–1922). I 1865 bestod husholdningen av foreldrene og fem barn: Annete, Betsy og brødrene Bjørn, Thorvald og Nils.

I folketellingen fra 1900 finner vi Annete og Betsy boende sammen med sin mor på det vesle småbruket Bålerudberget. Moren ble forsørget av Annete, som også tok seg av sin lamme søster Betsy. Annete livnærte seg som veverse og ved onnearbeid,

men hennes rolle i bygda gikk langt utover det dagligdagse.

En sterk personlighet i bygda

Annete tilhørte en slekt som i bygda gjerne ble omtalt som Berjafolket – kjent for å leve tilbaketrukket og holde fast ved gamle tradisjoner. Det stod respekt av dem, og Annete var intet unntak. Hun virket stolt og selvsikker, og mange som møtte henne, fikk inntrykk av en uvanlig sterk personlighet. Hun var intelligent, reflektert og satt inne med stor menneskekunnskap. Selv lærde personer kunne

bli satt til veggs i diskusjoner med henne.

Folk fra fjern og nær søkte hjelp hos henne. Mange mente hun hadde helbredende evner eller en form for innsikt som ikke lot seg forklare. En av de mange historiene som er blitt bevart, handler om en mann med tannverk:

«Jeg hadde lenge slitt med tannverk og oppsøkte Annete. Hun gikk inn på kammerset, og mens hun var der inne, forsvant smerten. Da hun kom ut, sa hun: ‘Nå er du hjulpet. Men du må ikke røre et strå eller blad i hagen min når du går.’ Jeg kom i skade for å rive et kirsebærblad på vei ut. Smerten slo tilbake verre enn noen gang. Jeg måtte oppsøke henne på nytt. ‘Vi maner tannverken din inn i et annet kirsebærblad,’ sa hun rolig. Og denne gangen passet jeg meg.»

Slike historier levde videre og bidro til Annetes ry som ei klok kvinne med evner utenom det vanlige.

Gavmild og stillferdig

De siste årene av livet hadde Annete solgt dyra og leid bort jorda, men strømmen av mennesker som søkte råd og hjelp, tok ikke slutt. Hun krevde aldri betaling, men tok imot det folk ønsket å gi. Mange fattige gikk derfra med mer enn de kom med. Hun ga også store beløp til veldedige formål – alltid i det stille. Hjelpen ble gitt på en måte som gjorde at folk sjelden visste hvor den kom fra.

Gravminnet over Annete og Betsy Berget er ikke bare et minne over to søstre, men også over et levd liv i selvstendighet, klokskap og raushet – et liv som har etterlatt dype spor i bygdas kollektive hukommelse.

Kilder:

Elsrud, Eigil: «Fra Åsterud til Annete Larsdatter Berget», Hringariki 1999, nr. 1, s. 19.

Ødegård, Liv: «Kloke folk», Dalen vår 2007, årg. 14, nr. 48, s. 19–20.

Ukjent forfatter: «Annete Berget – erindringer om en vidkjent personlighet på Ringerike», Heftet Ringerike 1947/48, s. 20.

Folketelling 1865 for Norderhov prestegjeld.

Folketelling 1875 for Norderhov prestegjeld.

Folketelling 1900 for Norderhov herred.



Kloke koner – folkets helbredere

I gamle dager, lenge før det fantes leger på hvert hjørne eller apotek i kjøpesenteret, fantes det mennesker som hadde kunnskap om planter, sårbehandling, fødsler og sykdom. Mange av disse var kvinner, og de ble ofte kalt kloke koner.

Hva gjorde en klok kone?

En klok kone visste hvilke urter som hjalp mot magesmerter, forkjølelse eller vondt i hodet. Hun kunne hjelpe til med fødsler, lage salver for brannsår og gi råd om kosthold eller søvn. Kunnskapen ble ofte lært fra mor til datter, eller samlet gjennom erfaring – og mye prøving og feiling.

Kloke koner var viktige i samfunnet, særlig ute på bygda, der det var langt til nærmeste lege. Folk kom langveisfra for å få hjelp. Noen ganger betalte de med penger, men ofte med egg, mel, tøy eller andre varer.

Ikke bare medisiner

En klok kone kunne også hjelpe når folk trodde de var rammet av noe overnaturlig – «ondt øye», forbannelser eller gjenferd. I slike tilfeller brukte de bønner, salmer eller ritualer. For mange var dette en viktig del av behandlingen.

Forfulgt og fryktet

Selv om kloke koner hjalp mange, ble de ikke alltid møtt med takknemlighet.



På 1600- og 1700-tallet ble noen av dem anklaget for å være hekser. Myndighetene fryktet alt som ikke fulgte kirkens og statens regler. Derfor ble noen kloke koner dømt og straffet, til og med henrettet, for trolldom – ofte på grunnlag av rykter og redsel.

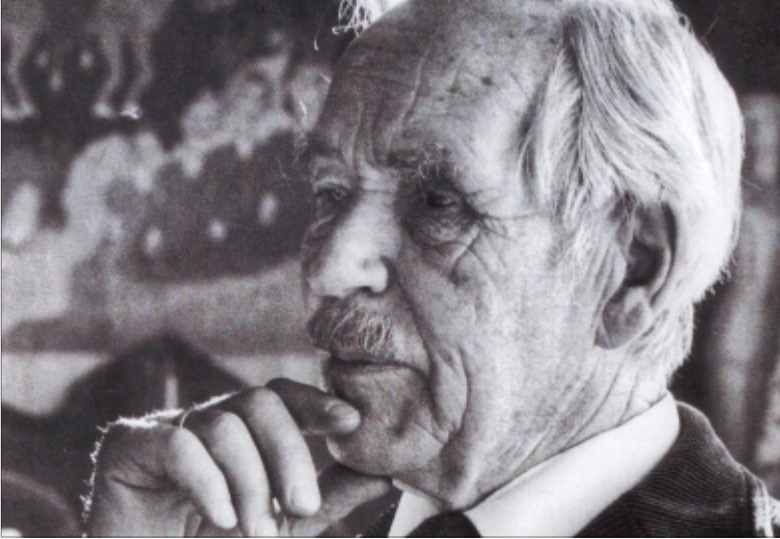
Fra folketro til forskning

I dag vet vi at mange av plantene og rådene de brukte faktisk virker. Moderne medisin har undersøkt virkestoffene i flere av urtene kloke koner brukte. Samtidig har vi fått en ny respekt for den kunnskapen de hadde, og for kvinners rolle i helsetjenesten før den ble profesjonalisert.

Visste du?

Ordet «klok» i «klok kone» betyr ikke bare smart – det betydde også at hun hadde innsikt i skjulte ting, som sykdom, natur og overtro.

7. Ståle Kyllingstad (1903–1987)

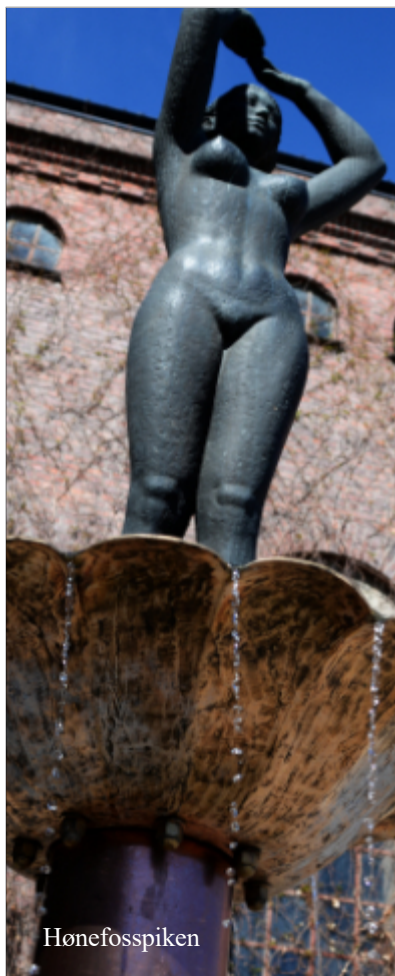


Ståle Kyllingstad var en allsidig norsk billedhugger, glasskunstner og designer. Han er særlig kjent for sin tid som kunstnerisk leder ved Hadeland Glassverk (1936–1946) og for en rekke offentlige utsmykninger over hele landet, blant annet krigsminnesmerker og skulpturer.

Han ble født i Kvinesdal i 1903, men familien flyttet til Jæren i 1915. Etter utdanning ved kunsthåndverkskolen på Voss gikk han videre til Statens kunstakademi, før han i 1926 studerte i Paris. Han debuterte på Høstutstillingen, og året etter reiste han til USA. I 1936 kom han til Jevnaker, og i 1950 kjøpte han gården Trygstad utenfor Hønefoss.

Det ville være for omfattende å omtale hele hans kunstneriske virke her, men noen av arbeidene i Hønefoss og omegn bør trekkes frem. Til byens 100-årsjubileum i 1952 skapte han de to bjørnene på bybrua og skulpturen Hønefoss-piken foran den gamle kraftstasjonen. Blåveispiken står utenfor Haugsbygd ungdomsskole, mens en Kristusfigur i tre pryder trappeoppgangen i Hønefoss kirke – opprinnelig del av altertavlen i kapellet på Hønefoss kirkegård. I Nordre park finner vi også hans krigsminnesmerke over lokale falne under 2.verdenskrig.

Ståle Kyllingstad døde 26. november 1987.



Hønefossspiken



Blåveispiken



Gravminnet på Norderhov

Kilder:

Wennerg, Lisbeth: På sporet av Ståle Kyllingstads altertavle, Hefet Ringerike, 2022

Store norske leksikon

Ringerikes Blad, 27.11.1987

8. Leif Hurum (1918-2004)

Leif Hurum var sønn av Hans E. Hurum, som ble skutt under den tyske invasjonen i 1940. Han eide gården Gullerud i Norderhov og var gift med Sigrid Frog (1921-1999).

I slutten av juni 1945 kunne flere aviser melde at ambassaden i Moskva hadde opplyst om at blant andre Leif Hurum var på vei til Norge via Murmansk.

Som 16-åring hadde Leif en tam kaie som pleide å sitte på skulderen hans når han syklet. En gang tok han den også med på skolen, hvor den spaserte en runde på kateteret til stor underholdning.

Han var den siste som gikk i smedlære hos Anders Jensen før han startet sitt eget verksted på Gilebakken.

Leif var aktiv i Ringerikes Flyveklubb, der han blant annet hadde C-diplom for seilfly. Flyplassen lå på Steinsisen om vinteren og på Egge-moen om sommeren.

Leif Hurum døde som han levde - i stillhet.

Kilder:

Den 24. juni 1944 ble han anmeldt av sin egen onkel for våpenbesittelse. Han ble sendt til Grini, hvor han satt til 10. august 1944. Tre dager senere ble han deportert til Stutthof i Polen, en konsentrasjonsleir 50 kilometer øst for Gdańsk (tysk: Danzig) med nesten 150 tilknyttede leirer. De Hvite Bussene nådde aldri Stutthof, og fangene der ble i stedet sendt ut på dødsmarsj under evakueringen.

Ringerikes Blad 10.9.1934, 7.1.1957

Drammens Tidende 29.6.1945

Fanger.no

Fly-nytt, juni 1957, vol. 2



Nordmenn som samarbeidet med tyskerne

Da Tyskland okkuperte Norge 9. april 1940, ble landet styrt av en fremmed makt i fem lange år. De fleste nordmenn var imot okkupasjonen, men noen valgte å samarbeide med tyskerne. Dette kalles landssvik.

Nasjonal Samling i Norge

I Norge var det partiet Nasjonal Samling (NS), ledet av Vidkun Quisling, som støttet nazismen. Partiet var lite og fikk bare 1422 stemmer ved kommunevalget i 1937. Men da tyskerne okkuperte landet, ble NS det eneste lovlige partiet og fikk mye makt fordi det samarbeidet tett med okkupasjonsmakten.

Hvorfor samarbeidet noen?

Folk hadde ulike grunner:

- Noen mente nazismen var riktig vei for Norge.
- Andre meldte seg inn i NS for å få fordeler som jobb, penger eller bedre rasjoneringskort.
- Enkelte trodde Tyskland ville vinne krigen og ville derfor stå på «vinnerlaget».
- Noen meldte seg til tysk tjeneste på den såkalte Østfronten, altså fronten mot Russland. Det var et uttrykk for at de fryktet kommunismen mer enn den tyske fascismen og nazismen. Dette var en frykt de delte med mange i samtiden, og ikke minst med Hitlers naziparti.

Hvordan reagerte folk flest?

For de fleste nordmenn ble samarbeid med tyskerne sett på som svik. Motstandsbevegelsen arbeidet i hemmelighet mot både tyskerne og deres norske støttespillere. Etter krigen ble de som hadde samarbeidet møtt med fordømmelse og mange mistet både jobber og anseelse.

Landssvikoppgjøret

Da freden kom i mai 1945, startet landssvikoppgjøret. Over 90 000 nordmenn ble etterforsket, og rundt 46 000 ble dømt for samarbeid. Straffene varierte fra bøter og tap av statsborgerskap til fengsel. Noen få fikk dødsstraff.

Hva kan vi lære av dette?

Historien viser hvor vanskelig det kan være å stå imot press og frykt i en krigstid. Den minner oss om viktigheten av å tenke selv, og å våge å si nei til undertrykkelse og urett – også når det koster.

9. Marthe Follum (1785 - 1824)

Peder Andersen Gagnum var født i 1745 på Gagnum i Norderhov. I 1783 ble han gift med Mari Knudsdatter Burud og sammen fikk de to døtre, Marthe og Magnhild. Marthe ble gift med Ole Larsen Follum og Magnhild med Anders Halvorsen Wager.

Marthe ble gift 13.10.1808 med Ole Follum (Født 1782)

Etter et omfattende skifte, overtok Ole Follum gårdparten av Bure. Ole og Marthe rakk å få 9 barn sammen, før hun døde relativt tidlig i en alder av 40 år. De fleste barna døde tidlig. Ole giftet seg på nytt med Anne Olsdatter Gjørud.

Ole Follum drev som entreprenør ved siden av gårdsdriften. Han bygde både veier og bruer. Det var han som bygde brua over Kroksundet og med denne referansen vant han anbudet om å bygge Aamodt bro. Men her gikk det meste galt og Ole gikk konkurs, en konkurs Marthe slapp å oppleve.

Marthe ble begravet den 23.7.1824 som "Gaardskone paa Burud". Mannen, Ole Follum, døde høsten 1865.



Gravminnet

Dette er en jernplate støpt på Bærums verk. Teksten på forsiden er: "Herunder hvile de jordiske levninger af en ædel kone og Moder" Marthe Follum f. 27 febr. 1785, g.m. Ole Follum d.1824. "Salige de døde som døe i Herren". På baksiden er teksten: "Fred med dig elskte der hviler i Roe trygt i vort hjerte dit minde skal boe".

Kilder:

Ministerialbok nr 8, 1824, s. 285

Lagesen, A: Ringerikske slekter 3: Slekter fra Norderhov hovedsogn s.65

norgeskirker.no



10. Else Olsdatter Lie (1821-1851)

Dette gravstedet har vi tatt med først og fremst fordi dette jernkorset er enestående av sitt slag på Norderhov kirkegård.

Else var født Lundstad og faren hennes var Ola Lundstad. Hun var gift med Lars Christophersen Lie (døde 14.12.1861)

På en avlang gravstein like inntil, hviler resten av slekten. Her er også Else tatt med en gang til.

Gravminnet

"Her hviler Else Olsdatter Lie , født den 27.januar 1821, død den 14.mai 1851. Fred være med dit elskede støv. Velsignet være dit kjære minde."

Og på baksiden:

"Som din vandel var din død, stille rolig Gud hengiven trolig pligten du adlød frydes nu i evigheden".

Jernkors (Bærums verk lito nr.4 ANN 824)

Kilder:

norgeskirker.no

Norderhov, ministerialbok nr 10, 1837-1847, s.162

Norderhov, ministerialbok nr 12, 1856-1865. s.417

Muntlig kilde: Karen L. Lerberg 2025





11. Lina Jonn Tandberg (1861 - 1896)



Lina Jonn Tandberg – En fotografisk pioner med blikk for det enkle og sanne - selvportrett

Carolina "Lina" Jonn ble født Johnsson 8. mars 1861 i Stora Råby i Skåne, som det sjette av sju barn i en gårdbrukerfamilie. Til tross for sine beskjedne kår og et kort liv som bare strakte seg til 35 år, rakk Lina Jonn å etterlate seg et bemerkelsesverdig ettermæle som fotograf – både kunstnerisk og dokumentarisk. Hun regnes i dag som en banebrytende skikkelse i svensk fotografihistorie.

Fra guvernante til globetrotter

Lina viste tidlig et sterkt ønske om å komme seg videre i livet, og søkte både utdanning og kulturell innsikt utover det som var vanlig for kvinner i samtiden. Allerede som 16-åring arbeidet hun som guvernante på Klinta gård utenfor Höör. Det var en stilling mange unge kvinner tok, men i Linas tilfelle var det bare begynnelsen. Hun ville lære mer.

Etter å ha studert språk i Lund, reiste hun i 1879 til Neuchâtel i

Sveits for videre studier. Her briljerte hun både i språk og intellektuelle fag. Ett år senere underviste hun i England som lærer i musikk, tegning og språk. Men ønsket om en akademisk utdanning kunne hun aldri realisere. Universitetene var lukket for kvinner. Det var et hinder hun aldri aksepterte, men som hun like fullt måtte leve med.

Kvinne med ambisjoner – og ryggrad

Etter nye år som guvernante vendte Lina tilbake til tanken om å utdanne seg, denne gang som gymnastikk-lærer. Hun drømte om en praktisk, sunn og frigjørende livsbane, og skrev engasjert til familien om hvordan en energisk gymnastikklærer kunne utstråle styrke og glede, i kontrast til den utslitte skolelæreren som «arbeider for sitt brød, ikke med hjertet».

Men legene satte en stopper for planene: Lina hadde en medfødt skjevhet i ryggen og ble vurdert som fysisk uegnet. Det ble nok et tilbakeslag – men ikke et endepunkt.

Hun vendte tilbake til Sveits, denne gang for å studere maleri. Det var en overgang som snart skulle føre henne inn i fotografiets verden – et medium som åpnet nye muligheter for å forene kunstnerisk uttrykk, teknisk innsikt og en dokumentarisk nerve.

Fotograf med blick for det sanne

Fotografyrket lærte Lina seg trolig i Paris. Hennes første faste engasje-

ment fikk hun i Helsingborg, der hun drev et fotografisk atelier sammen med den finske fotografen Per Alexis Brandt. I 1891 åpnet hun sitt eget studio i Lund, under navnet Första Klassens Fotografisk Atelier, på Bantorget 6.

Navnet var ikke tom markedsføring. Ateljéet ble raskt en suksess, med kunder blant byens borgerskap og akademiske elite. Portretter var blitt et statussymbol, og Lina Jonn hadde både teknikk og estetisk teft til å møte tidens etterspørsel. Hun ble prisbelønt for sine arbeider og fikk anerkjennelse for sin evne til å fange noe ekte – enten hun fotograferte vaskekoner eller kongelige.

Et særpreg ved hennes fotografier er evnen til å skildre mennesker med varme og respekt, uten å henfalle til klisjeer. Ett av hennes mest kjente fotografier viser vaskekonen Hanna Nils Mårtensson fra Stora Råby – et portrett som utstråler både stolthet og ro. Det vitner om Linas blick for verdigheten i det hverdagslige, det sterke i det stille.



Møtet med Gudbrand Tandberg

I 1893 reiste Lina på en rekreasjonsreise til Norge sammen med søsteren Erika. De oppholdt seg etter all sansynlighet på sommerpensionatet som Gudbrand hadde etablert på Trygstad. Her møtte hun sin fremtidige ektemann, Gudbrand Ole Tandberg, en idealistisk og belest mann, 16 år eldre enn henne. Det ble kjærlighet. Men økonomiske vanskeligheter og andre forhold førte til at bryllupet først fant sted i 1895.

Året etter, i 1896, ble sønnen John født. Bare to måneder senere døde Lina brått av hjertesvikt. Tapet kom som et sjokk på alle rundt henne. Barnepike Inga Eriksson skrev i et fortvilet brev: «Jag kan icke berätta något om denna sorgliga historia i kväll, ty jag är så ledsen och upprörd.»

Gudbrand ble knust. Fire dager etter dødsfallet ankom Linas søster Maria fra Sverige. Hun tok med seg lille John tilbake til Lund, der han ble oppdratt av sine tanter. Kontakten med faren ble etter hvert mest formell, og opphørte ved farens død i 1908.

Ettermæle og arven etter Lina

Etter Lina Jonns død overtok søsteren Maria atelieret i Lund, og firmaet ble videreført fram til 1936 av Valborg Bagge. Gjennom denne kontinuiteten ble Lina Jonns fotografiske arv tatt vare på og videreført.

Takket være bevarte dagbøker, brev og fotografier, særlig formidlet av hennes barnebarn, forfatteren Olof G. Tandberg (1932-2024), har vi i dag et unikt innblikk i hennes liv og virke. Bildene hennes gir oss ikke bare innblikk i borgerlig salongliv, men også i hverdagsmenneskers ansikter og livsvilkår på slutten av 1800-tallet.

Hun fotograferte både kong Oscar II og tjenestepiker. Hennes arbeider speiler et sammensatt og klassedelt samfunn, men alltid med en menneskelig varme og respekt for motivet.



En kvinne forut for sin tid

Lina Jonn representerer mye mer enn en dyktig fotograf. Hun var en kvinne som nektet å godta samtidens begrensninger, og som hele livet søkte utvikling – intellektuelt, estetisk og personlig. Hun

hadde ambisjoner på egne vegne, men også en evne til å løfte frem andre – gjennom sitt kamera.

Selv om livet hennes ble kort, er arven etter henne lang. Fotografiene hennes er ikke bare vakre og teknisk imponerende; de er også viktige historiske dokumenter og uttrykk for en kvinnes kamp for å finne sin plass – som kunstner, yrkeskvinne og menneske – i en tid som ikke gjorde det lett.

Kilder:

Lilja, Agneta: Lina Jonn – kvinne och pionjär, Upsala Nya Tidning, 21. januar 2004

Tandberg, Gudbrand: Tandberg – En bondeslægt fra Ringerike, Kristiania 1921

Steinhamar, August: Norderhov sogneselskap gjennom 100 år, s. 159

Ringerikes Blad, 5. januar 1897

Tandberg, Olof G.: Lina Jonn: En berättelse om en fotografisk pionjär och hennes ateljé. Atlantis 2003



12. Ola Brænden (1931-1944)



Ola Brænden ble 13 år.

De to klassekameratene Ola Brænden og Erland Walbækken syklet hjem fra realskolen i Hønefoss da de møtte en tysk bil i stor fart i Vakersvingen. Denne svingen var den gang vesentlig krappere enn i dag. Erland kjørte foran og fikk kastet sykkelen ut i grøfta, men bilen traff Ola som kom bak. Bilen kjørte videre, men snudde på Vakertoppen og kom tilbake. Erland hadde da tatt kameraten i fanget, der han døde av skadene han var påført. Den tyske bilen tok Ola med til sykehuset, men livet lot seg ikke berge. Ola døde av skadene han ble påført i ulykken.

Begravelsen fant sted i Norderhov kirke den 27. oktober 1944.

Han hviler i dag mellom sin far, som også het Ola, og mor Cecilia.



13. Et spesielt gravminne

Noen av de eldre gravminner skiller seg ut ved et helt originalt utseende. Vi har tatt med noen av disse i denne guiden.

Jacob Tullin Thams levde fra 2.mai 1770 til 19.september 1826 Han var "Foegd i Buskerud".

"Dette Minde er reist af taknemmelige Medborgere som Erkjendelighed og Tak for hans nidkjære og velvillige Virksomhed ligemeget som Embedsmand og Borger."

Mot søylen står en jernplate med teksten "Fru Kristine Thams f. Hansen i Rønne på Bornholm. Døde 4.nov 1854 i Fredrikstad".



14. Familien Grams gravsted ved Norderhov kirke



Et monument over
embetsverk, ære og
slektstradisjon

Gravmålet over Jens
Gram (1780–1824)

På den gamle kirkegården ved Norderhov kirke, øst for koret, ligger et av de mest iøynefallende og historisk betydningsfulle gravfeltene – familien Grams gravsted. Innenfor et gotiserende støpejernsgitter finner vi spor av flere generasjoners innsats i embetsverk, samfunnsliv og vitenskap. Gravstedet måler 12,20 x 4,30 meter og rommer både enkeltstående gravmæler, marmorstøtter og jernplater – noen med røtter tilbake til 1700-tallet.

Blant de mange navnene og gravminnene er det særlig én grav som danner både det historiske og symbolske midtpunktet: obeliskene over sorenskriver Jens Gram. Gravmonumentet, som er støpt ved Bærums verk (merket ANN 811), er et iøynefallende arbeid i jern, 195 cm høyt og formet som en slank obelisk med rombeformet snitt. Øverst prydes det av en syvstjerne, i midten finnes et bånd med innskrift, og nederst to kranser.

Inskripsjonen lyder:

*Skjønsonne medborgere satte
dette gravmæle for Jens Gram
sorenskriveren over Ringeriget og
Hallingdalen, Cancelliesecretair
og ridder af
Nordstjerneordenen.
Fød 12. febr. 1780, død
2. Novbr. 1824.*

På sokkelen står ordene:

*Hæderlig var hans færd,
varigt bliven hans
minde. Fred med hans
støv.*

På baksiden videreføres
hyllesten:

*Som Norges mand paa
3de Storting udviste
han udmærket
duelighed og
fædrenelands-sind, som
embedsmand, wiisdom
og retfærdighed, som
ægtemand, fader og ven
var han øm og trofast.*

Et liv i embedets og nasjonens tjeneste

Jens Gram var født inn i en embetsmannsslekt – faren var assessor og eier av Ullern i Vestre Aker. Selv trådte han tidlig inn i tjenesten. Etter å ha vært kancellisekretær i København, vendte han hjem og ble medhjelper for sin svigerfar, Peter Georg Boll, som var sorenskriver på Ringerike og eier av gården Veisten i Norderhov.

Etter svigerfarens død i 1814, ble Gram utnevnt til sorenskriver for hele embetet. I tillegg til sin juridiske virksomhet spilte han en viktig rolle i utviklingen av det norske demokratiet. Han represen-



tere Buskerud på Stortinget i 1818, 1821 og 1822, hvor han blant annet var president i Odelstinget og medlem av en rekke komiteer. Hans politiske virke vitnet om et sterkt engasjement for nasjonens utvikling i den unge norske staten etter 1814.

Men livet ble kort. I 1824 ble han rammet av slag og døde bare 44 år gammel.

En familie i embetsverk og vitenskap

Gravstedet favner også et bredt spekter av etterkommere og inngifte i familien Gram, blant dem mange med titler og embeter:

Peter Georg Boll (1742–1814), Jens Grams svigerfar, var justisråd og sorenskriver. Han er gravlagt under en av seks like jernplater, muligens støpt ved Trolla bruk. Samme plate rommer senere tilføyd navn på kjemiker dr. phil. Johan Fr. Gram (d. 1947) og Elisabeth Cappe Gram (d. 1943).



Generalmajor Johan Georg Boll Gram (1809–1873), ridder av St. Olavs Orden, kommandør av Sverdordenen og Dannebrog, har fått reist en stor marmorstøtte med kors på høyt postament. Ved hans side finner vi Fredrikke Gram (f. Stabell, d. 1896) og Anne Cathrine Gram (f. Cappelen, d. 1953).

Mathia Hindenburg Gram (1842–1873) er minnet med en mindre marmorstøtte, og Reinholdine Gram (f. Boll, d. 1859) har en høy granittobelisk med avrundet postament.

En rekke andre slektninger er minnet med jernplater av ensartet type med laurbærkranser og vaser – et uttrykk for datidens gravkultur og klassisk inspirerte formspråk. Disse omfatter blant annet Johanne Margrethe Boll (f. Thorop), Sophie Nathalie Louise Gram, og konsul P. A. Munch Gram (d. 1945).

Gitterverket og gravkulturens uttrykk

Det gotiserende støpejernsgitteret rundt gravstedet danner ikke bare en fysisk ramme, men understreker også den sosiale og symbolske betydningen av området. Gitteret er rikt dekorert med tettstilte spiler, kryssavstivning og firpassmotiv – en form for stilisert korsblomst som var populær i nygotisk gravkunst. Detaljene gjenspeiler både den estetiske smaken og statusen til familien.

Et gravminne av samme type, med oval minneplate og samme gitterform, er også reist over Helge Johnsen Krogsrud (1812–1867) og Berthe Pauline Helgesdatter Krogsrud (1854–1870), som muligens var i slekt med eller i tjeneste hos familien Gram.

Et varig minne over embetsstandens rolle

Gravfeltet etter familien Gram er ikke bare et hvilested for en slekt, men også en konkret påminnelse om embetsstandens fremtredende rolle i norsk samfunnsutvikling på 1800-tallet. Jens Gram og hans etterkommere representerer et skikt av borgerskap og embedsmenn som preget både lokal og nasjonal historie gjennom sin inn-

sats i domstoler, militærvesen, politikk og vitenskap.

Gravstedet ved Norderhov kirke er derfor ikke bare et sted for private minneord, men også et lite monument over Norges vei fra dansk styre til selvstendighet – sett gjennom livene til én familie.

Kilder:

norgeskirker.no/wiki/Norderhov_kirke

Lundstad, Kjell: «Familien Gram på Ask i det forrige århundre», Hefjet Ringerike, 1996/97, s. 30

Steinhamar, August: Norderhov, En fremstilling av herredets utvikling til 1914, s.354



Ask Gods i 2025

15. William Skjørten (1914 - 2000)

William Skjørten var tidligere fylkesskogmester i driftsteknikk, storselger av Stabburslodd, heisfører i den gamle Arnegårdsbakken, ivrig elgieger og friluftsmann. For mange barn på Ringerike var han likevel mest kjent som julenissen - en rolle han tok på seg fra han fylte 71 år. Han lot derfor hår og skjegg gro gjennom året, og klippet det først etter jul.

- Da blir det sånn passe langt til neste jul, fortalte han til Ringerikes Blad på sin 80-årsdag 14. desember 1994.

Under 2. verdenskrig tjenestegjorde Skjørten i fallskjermkompaniet i Storbritannia. Før krigen hadde han arbeidet noen år i skogen og fullført eksamen ved høyskolen på Ås i 1940.

Han ble født i Skiptvet 14. desember 1914. I 1959 ble han ansatt som teknisk fylkesskogmester i Buskerud, med kontor i det nybygde Skogeierforeningens hus i Hønefoss. Han var også fylkesskogmester for nordre distrikt, som omfattet Ringerike og Hallingdal - en stilling han hadde i 22 år.

Skjørten var den første presidenten i Lions Club Hønefoss, og i 1990 ble han tildelt den høythengende Melvin Jones-prisen for sitt arbeid. Han var også øverste leder for losjen St. Olav.

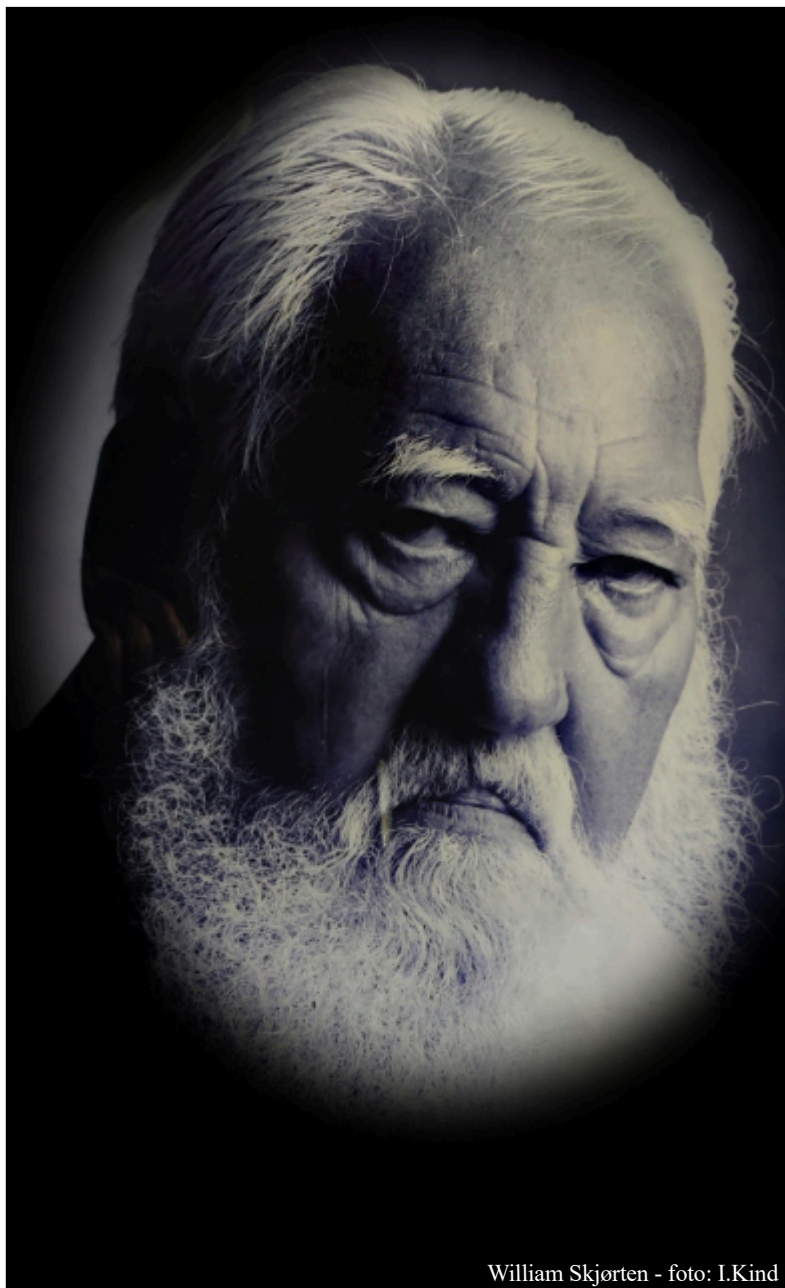
Som æresmedlem av Ringerike Flyveklubb var han en pådriver for at brannovervåking av skogene på Østlandet skulle foregå med fly.

Hver advent ønsket han barn velkommen til Oppen gård som julenissen - en tradisjon mange på Ringerike husker godt.

William Skjørten sovnet stille inn 22. juni 2000.

Kilder:

Ringerikes Blad 20.2.1960,
14.12.1994, 24.6.2000



William Skjorten - foto: I.Kind

16. Jens Lange Lyche (1909-1995)



Født 25. april 1909 i Kristiansand og død 29. juni 1995 i Ringerike. Etter examen artium i 1928 og Treiders handels-skole i 1929, startet han sitt eget firma i 1931, som han fortsatte å eie gjennom hele karrieren. Fra 1936 til 1942 var han salgssjef i sin onkels og fetters firma, A/S Hamang Papirfabrik. I 1944 ble han administrerende direktør for A/S Follum Fabrikker og i tillegg datterselskapene Bægna, Aadalens og Heen Træsliberi. Han hadde denne stillingen til 1975, og satt som leder i bedriftsforsamlingen til 1979.

Lyche kom til Follum på et tidspunkt da bedriften trengte refinansiering. Han ble bedt om å bli i fem år, men ble i 33. Gjennom hans ledelse ble det gjennomført en rekke strukturelle endringer som noen ganger førte til harde debatter med fagforeningen. Han var imidlertid opptatt av at effektivisering ikke skulle føre til at folk mistet jobben.

Fra 1949 til begynnelsen av 1960-årene sto han bak en rekke strategiske oppkjøp som sikret Follum tilgang på både råstoff og kraftressurser. Bedriften kjøpte blant annet Hofs Brug, Hofsfos Træsliberi og Papirfabrikk, Aadalens Træsliberi, Bægna Træsliberi og Heen Træsliberi. Oppkjøpene førte til at produksjonen flere steder ble avviklet og kraft-

ressursene integrert i Follums system. Han var sønn av major Biørn Lyche og barnebarn av papirgrossist Jens Lange Lyche. I 1938 giftet han seg med Ella Marie Møller. Familien

Han var styreleder i Norges Treforedlingsråd 1955-1957 og i De Norske Papirfabrikanters Felleskontor 1955-1958. Han satt i styret for Norges Industriforbund, Norges teknisk naturvitenskapelige forskningsråd, Skogbrukets og skogindustriens forskningsforening, Drammensvassdragets Brukseierforening, SINTEF og Trelasthandlerdireksjonen.

bodde på Villa Ringåsen i Norderhov, som også ble brukt som representasjonsbolig for Follum. Gjennom sitt lederskap og strategiske grep bidro Jens Lange Lyche til å gjøre Follum Fabrikker til en av landets mest solide treforedlingsbedrifter.

Kilder:

Ved siden av sitt arbeid i industrien var han engasjert i filmarbeid, voksenopplæring, fredsarbeid og UNESCO. Han mottok Deltakermedaljen, Finske Løveorden og den danske Dannebrogordenen.

Ringerikes Blad 4.7.1995 og 23.4.1969

Lokalhistoriewiki.no

Store norske leksikon



17. Jens Larsen (1781 - 1831)

Jens Larsen var født på Løkkegård i Ålborgs stift i Jylland 1.mars 1781 og døde i klokkerboligen Berger i Nordehov den 18.november 1831. Han var kirkesanger og lærer.

Han var gift med Karen (1778 -1829), men giftet seg på nytt med Anne, født Alfsen, i april 1831. Det siste ekteskapet varte bare i 7 måneder før Jens døde. Begge ekteskapene var barnløse.

Det antas at Jens Larsen kom fra Danmark til Nordehov senest i 1803. I Danmark var han utdannet lærer fra det anerkjente Blaagaard seminar. Blaagaard seminar var lærerskole for Danmark/Norge fra 1791 til 1807 og lå i København. Han viste seg å være en dyktig lærer og skoleleder og drev den videregående skolen på Berger. Hit kom det elever fra Nordehov, Hole og fra andre bygd.

Larsen fikk også oppsynet med alle skolene i Nordehov. På Berger-skolen fikk Larsen også oppgaven med å utdanne lærere for omgangsskolen. Disse elevene måtte senere møte hos ham 14 dager høst og vår inntil de ble ansett for å være fullt dyktige. Slik fikk Ringerike sin egen lærerskole nesten tre årtier før den første offentlige på Østlandet ble etablert (Asker seminar 1834)



Gravminnet

Gravminnet, som er en jernstøtte, har en særegen udformning og tekst:

"Han var en duelig og nidkær skolelærer og en øm og kjærlig ægtefælle og husfader en trofast ven og en god og virksom borger. Agtelse og tillid vandt han i livet, hæder fulgte ham i graven og erkjendtlighed reiste dette monument hvorunder hans støv gjemmes."

På baksiden står denne teksten:

"En huld ledsagerinde i 21 Aar paa denne fortjenstfulde Mands bane var Karen født Andersen fød 1778, død 1829. Prydet med stille huslige Dyder var hendes Vandel en kjæde af ædle Handlinger. derom vidnede hendes velgjørenhed mod forældre-løse, forladte og betrængte hvoraf mange savne hende og sørge over hendes bortgang. Velsignet være hendes minde".

Kilder:

Morgenbladet 5.12.1831

Ringerikes Blad 9.1.1988 og 5.5.1989

snl.no/Blaagaard_seminar



18. Ditlef Pentz Smith (1909–1936)

Ditlef Pentz Smith var sønn av prost og sogneprest ved Norderhov kirke. Han ble født i 1909 på Madagaskar, hvor foreldrene virket som misjonærer. Etter at familien vendte tilbake til Norge, tok Ditlef artium og begynte på teologistudier. Men det var i luften han virkelig hørte hjemme.

Derfor utdannet han seg til flyger ved Hærens flyskole på Kjeller i 1929–30, der han ble rangert som bestemann i sitt kull. I 1934 tjenestegjorde han som vernepliktig løytnant. Han prøvde seg på teologistudiet i et par år, men viet mesteparten av sin tid til flyging. Først fløy han taxi- og charteroppdrag med eget fly, før han i 1934 ble med på oppstarten av Widerøes Flyveselskap. Smith ble raskt anerkjent som en av landets mest dyktige og erfarne flygere.

Sommeren 1934 var han med på å sikre selskapets gjennombrudd med prøveruten mellom Oslo og Hauge-sund, og han gjennomførte senere krevende vinterflyging i Jotunheimen. Med over 2200 flytimer bak seg, var han blant Norges mest rutinerte sivile piloter. Våren 1936 ble han ansatt som flykaptein i Det Norske Luftfartselskap (DNL) – bare 27 år gammel.

Samtidig var han kjent som en eventyrlysten og fryktløs ung mann. En av historiene som fortsatt fortelles,

handler om den gangen han og kameraten Edvard Omholt Jensen klatret helt opp i spiret på Norderhov kirke – flere titalls meter over bakken – på rustne jerptrinn.

Den 24. mai 1936 giftet han seg med Anna Dorothea Moe fra Moe-slekten i Hole, som også teller dikterpresten Jørgen Moe blant sine forfedre. Tre uker senere, den 16. juni 1936, ble lykken brått revet bort.

Denne morgenen førte Ditlef Smith sjøflyet "Havørn" fra Bergen med Tromsø som destinasjon. En halvtime etter avgang kolliderte flyet med den stupbratte fjellveggen på Lihesten i Hyllestad kommune,



like ved munningen av Sognefjorden. Alle om bord – fire mannskapsmedlemmer og tre passasjerer – omkom.

Havørn-ulykken var den første fatale ulykken i sivil ruteflyvning i Norge, og den gjorde et dypt inntrykk på samtiden. Ditlef Smith ble bare 27 år gammel. Hans unge enke giftet seg på nytt etter noen år, men hun sørget for å holde gravstedet hans i hevd livet ut.

Den 14. juni 2008, over sytti år etter ulykken, ble det avduket en fire meter høy minnestein til ære for de omkomne og dem som deltok i det vanskelige rednings- og identifiseringsarbeidet. Avdukingen ble foretatt av Ulrik Andrew Smith – slektning av Ditlef Pentz Smith – på en utsiktshøyde under Risnesnipa, hvor "Havørn" gikk ned.

Kilder:

Østlund, Jan Helge: Ringerike i gamle dager, s. 48. Kolltopp forlag 1999.

Tellemann, Per Arvid: "Havørn": Fra fremtidshåp til katastrofe, s. 186 og 201. Tellemann forlag 2015.

Ringerikes Blad, 1. november 1986.



19. Olaus Færden (1826–1913)

Olaus Færden ble født 17. april 1826 på Færden gård i Norderhov. Etter lærereksamen ved Asker seminar i 1844, virket han i noen år som vikar for sin far ved den lokale «Færdens skolen». Han høstet stor anerkjennelse for sitt virke og ble omtalt som en fremragende lærer.

I 1854 ble Færden innvalgt i Norderhov herredsstyre og fungerte i en årrekke som ordfører – til sammen i hele 16 år. På nasjonalt plan representerte han Buskerud på Stortinget i fem valgperioder, i tillegg til tre perioder som vararepresentant. I 1864 var han medlem av Stortingets deputasjon til Stockholm, hvor han ble utnevnt til Ridder av den svenske Vasaordenen.

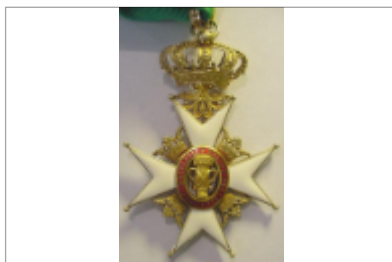
Ved siden av sitt politiske engasjement hadde han en rekke offentlige verv: Han var forlikskommissær, direktør for Ringerikes Sparebank og medlem av flere kongelige kommisjoner.

I 1847 giftet han seg med Maren Karine Hverven (5. mars 1825 – 23. august 1911), og overtok gjennom dette ekteskapet gården Hverven, som han drev til sin død i 1913. Ekteparet fikk ingen egne



barn, men hadde en pleiedatter, Maren Olava Hval, som ved testamentarisk bestemmelse ble deres hovedarving.

Maren Karine og Olaus Færden var også betydelige filantroper. Blant annet ble barnehjemmet Norderhov-Hønefoss realisert takket være deres generøse gaver.



VASAORDENEN

Gravstedet

Gravminnet over Maren og Olaus Færden er en høy bautastein på Norderhov kirkegård. Ved siden av denne står et eldre gravminne i jern, reist over Marens farfar, Ole Pedersen Hverven, og farmor Christine Pedersdatter. Inskripsjonen på den ene siden lyder:

«Tillige med de i deres 44-aarige ægteskaps avlede 7 sønner og 1 datter».

Men en bemerkelsesverdig tilføyelse står på den andre siden:

«Med undtagelse af sønnen Johannes, død paa Modum 3. oktober 1828».

Et unntak som altså fikk plass i minnet over slekten.



Kilder:

– Sandberg, Sverre: *Ringeriks-slekten Færden*, s. 23. Oslo 1963

– Lagesen, A: *Ringeriske slekter 3: Slekter fra Norderhov hovedsogn*, s. 212. Oslo 1935

– *Gravminnet på Norderhov kirkegård*



20. Spanskesyken tok nesten hele familien Solum



På Norderhov kirkegård, tett sammen, står tre gravminner som forteller en uvanlig tung familiehistorie. De tilhører John og Guri Solum og deres barn – en familie som ble hardt rammet av spanskesyken i 1918.

Ekteparet John Andersen Solum (1864–1956) og Guri Karlsdatter Solum (1880–1939) levde et stille familieliv på Snadden. John arbeidet ved jernbanen og senere som depotarbeider på Helgelandsmoen. Sammen fikk de flere barn, men gleden over en voksende familie ble kortvarig.

Allerede i august 1917 mistet de en sønn bare ti dager gammel. Året etter kom katastrofen: Høsten 1918 herjet spanskesyken på Ringerike, og innen én uke mistet John og Guri tre av

barna sine. Anders (16 år) døde 7. november, lillesøsteren Marta Beate (12 år) døde samme dag, og broren Olav (14 år) hadde gått bort bare seks dager tidligere, 1. november. På kirkegården står en samlet minnestein til venstre for å minnes disse tre barna.

Tilbake satt foreldrene med yngstesønnen Sigurd, født i 1910. Men også han døde ung – bare 20 år gammel i 1930. Hans gravstein står alene i midten, mens foreldrene har sin stein til høyre.

I folketellingene fra 1910 og 1920 kan vi følge familien før og etter tragediene. I 1910 bodde de sammen i Norderhov, med fire barn. I 1920 var bare Sigurd igjen.

Mange år senere, i 1954, skrev avisen Utsyn om John Solum da han fylte 90 år på Norderhov pleiehjem. Avisen beskrev ham som en aktiv og trofast misjonsvenn, formann i Ask misjonssambandforening i en årrekke. Til tross for tapene han hadde opplevd, ble han beskrevet som en mann som «har sin hvile i Gud».

Gravminnene etter familien Solum står fortsatt som et stille vitnesbyrd om en av de mest dramatiske sykdomsbølgene som rammet Norge på 1900-tallet.

Kilder:

*Folketellingene 1910 og 1920,
Digitalarkivet*

Dødsfallsprotokoller, Digitalarkivet

Utsyn, nr. 36, 1954

Fakta om spanskesyken

Spanskesyken var en svært smittsom influensapandemi som spredte seg over hele verden i 1918–1919. Den fikk navnet fordi spanske aviser var blant de første til å skrive åpent om sykdommen, men den startet trolig et annet sted.

Hvor farlig var den?

I Norge døde mellom 13000 og 15000 mennesker, mange av dem unge voksne. Sykdommen rammet også friske mennesker hardt, og mange døde bare få dager etter at de ble syke.

Hvordan spredte den seg?

Sykdommen spredte seg gjennom hoste og nys, akkurat som vanlig influensa. Under og etter første verdenskrig var mange på reise, og det gjorde at viruset spredte seg ekstra raskt.

Hvordan var det på Ringerike?

På Ringerike ble mange smittet høsten 1918. I enkelte familier døde flere personer med bare få dagers mellomrom. Et eksempel er familien Solum, der tre søsken døde i løpet av én uke.

Hva kunne man gjøre?

På den tiden fantes det ingen vaksine eller medisiner som virket mot influensa. Man forsøkte å hindre smitte ved å stenge skoler, avlyse møter og unngå store folkemengder. Folk ble bedt om å holde seg hjemme hvis de var syke.

Hva lærte vi?

Spanskesyken minner oss om hvor viktig det er med smittevern og vaksiner når en alvorlig sykdom sprer seg. Kunnskapen vi har i dag om virus, hygiene og behandling gjør at vi kan håndtere lignende situasjoner bedre enn i 1918.

21. Engebret Askjem – Eventyrfortelleren fra Ringerike (1808 - 1881)

På Norderhov kirkegård hviler en mann som – uten selv å vite det – har satt varige spor i norsk kulturhistorie. Engebret Christiansen Askjem var en av folkeminnegranskeren Jørgen Moes viktigste informanter under innsamlingsarbeidet på Ringerike på 1830- og 1840-tallet. Flere av våre mest kjente eventyr ville ikke eksistert i den formen vi kjenner dem uten ham.

Fra muntlig tradisjon til nasjonalskatt

Engebret Askjem levde et liv som mange andre på landsbygda – beskjedent og uten store offentlige verv. Men han hadde en usedvanlig evne til å fortelle historier. Dette ble oppdaget av Jørgen Moe, som i årene før 1840 besøkte bygdene i Ringerike for å samle inn folkeeventyr til det som skulle bli nasjonens felles skattkiste – eventyrsamlingen til Asbjørnsen og Moe.

I Moes egne papirer finnes to eventyr med Askjem som opphav: «Om Nordenvinden» og «Den talende Stenstøtte». Førstnevnte er en variant av eventyret «De tre prinsesser i Hvidtenland» og var blant de aller første som ble trykt, i det aller første heftet av Norske Folkeeventyr i 1841. Det gjør Engebret Askjem til en av de

første kjente kildepersonene i dette nasjonalprosjektet.

«Gudbrand i Lia» – en glemt original

I et brev datert november 1842, skrevet av Jørgen Moe fra Næs Jernverk til sin far, omtales et eventyr Moe nettopp hadde samlet inn fra Engebret Askjem, under hans kallenavn «Spitulanus». Moe skriver begeistret:

- La Spitulanus lese sitt eventyr, Gudbrand i Lia, høyt i Nes – det vil sannelig more! Han hadde vel neppe selv, ikke i løvspringsnattens drømmer, forestilt seg at han skulle komme til å fortelle historier for den fine verden i Frøken Nellas Kjælderetage.

Dette eventyret – «Gudbrand i Lia» – ble trykt i Norske Folkeeventyr i 1843. Originalmanuskriptet er dessverre gått tapt, men gjennom Moes brev vet vi at det er Engebret Askjem som var kilden.

En personlig relasjon

Moe-familiens forhold til Engebret Askjem gikk langt ut over det faglige. I et annet brev fra 1847 nevnes Askjem på nytt med omtanke og respekt. Det tyder på at det eksisterte en personlig relasjon, preget av varme og gjensidig anerkjennelse.

En enkel mann med stor betydning

Askjems navn er kanskje ukjent for de fleste i dag, men hans stemme lever videre i eventyrene som ble en hjørnestein i norsk kulturarv. Han representerer de mange anonyme fortellerne som bar på rik muntlig tradisjon – og som, takket være innsamlere som Moe, ble gjort udødelige i skrift.

Når vi stanser ved Engebret Askjems grav, minnes vi ikke bare en mann – vi minnes en kulturformidler, en bærer av folkets stemme og en uvurderlig kilde til våre eventyr.

Kilde: Hodne, Ørnulf: *Jørgen Moe og folkeeventyrene*, s 78
Universitetsforlaget 1979



22. Helge Ellingsen Waagaard 1781 - 1817

På Norderhov kirkegård står det to minnesmerker side om side over Helge Ellingsen Waagaard. Det ene – en jernstøtte reist av hans hustru etter hans død i 1817 – vitner om et personlig tap. Det andre – en granittbauta reist av etterkommerne 17. mai 1908 – uttrykker en nasjonal anerkjennelse av Waagaards innsats som Eidsvollsmann.

Waagaard ble født 27. januar 1781 på gården Bårnås i Soknedalen, Ringerike. Familien flyttet i 1792 til gården Vågård på Hen, som faren hadde kjøpt. Han giftet seg i 1812 med Anne Eriksdatter Kihle. Hun overlevde ham og stiftet ny familie etter hans død. Hun overlevde også sin neste mann, Gulbrand Olsen Wager (1785-1832). Derfor er det to navn på den eldste gravstøtten.

Waagaard var musketer og vise-korporal i det Ringerikske kompani, og ble i 1814 valgt som representant til Riksforsamlingen på Eidsvoll fra det Nordenfjeldske infanteriregiment. Han ble valgt som representant for "underklassen" – et korrektiv til det store flertall av offiserer og embetsmenn.

Han var ikke en av de som benyttet talerstolen på Eidsvoll mest, han tok ordet fire ganger under sin tid der. Hans viktigste innsats var under debatten 11. mai, da han med stor kraft talte for allmenn verneplikt og støttet Herman Wedel Jarlsbergs forslag. Han sa blant annet:

«Lader os, ligesom Norges gamle Sønner, selv bære Sværdet, og ikke betro det til Uslinger og Leiesvende ... men lader enhver Indfødt tjene efter Mængden passende Tid ... da vil den norske Armee vorde en Skræk for Naboriget.»

Denne klare talen fra en enkel soldat må ha gjort inntrykk, særlig fordi den utfordret konservative stemmer som grev Løvenskiold. Selv om Waagaard ikke leverte forslag eller satt i komiteer, gjorde han seg bemerket med sin klare patriotisme.

Senere samme år deltok han i det korte felttoget mot svenskene under den norske hærens retrett over Glomma. Ifølge overleveringen skal han ha fått en varig helseknekk da han under et speideroppdrag måtte svømme over den kalde elva. Tre år senere døde han, 15. mars 1817, bare 36 år gammel – trolig som følge av sykdom han pådro seg i tjenesten. Han ble gravlagt på Norderhov kirkegård.

Waagaards gård, Vågård på Hen, forble i familiens eie fram til 1900-tallet. Våningshuset ble revet og flyttet til Stabekk i Bærum i 1913. En utskåret dørdekorasjon fra huset har initialene "EH SW" – for Elling Helgesen Waagaard, Helges far.

Helge Ellingsen Waagaard er en av de få Eidsvollsmennene som hadde direkte tilknytning til Ringerike. Hans innsats i 1814, både i forsamlingssalen og på slagmarken, gir grunn til å minnes ham som en uredde og prinsippfast mann som sto opp for folkets rettigheter og nasjonens forsvar.

Kilder:

Sørensen, Einar. De kom fra alle kanter: Eidsvollsmennene og deres hus, Cappelen Damm, 2014, s. 224–225.

Steinhamar. August: Norderhov – en fremstilling av herredets utvikling til 1914, s. 351.

Tekst fra plakett ved gravminnet på Norderhov kirkegård.



Felttoget i teksten handler om den korte krigen mellom Norge og Sverige sommeren 1814. Etter at svenskene vant flere slag, måtte den norske hæren trekke seg tilbake over elva Glomma. Ved Langnes skanse prøvde norske soldater å holde igjen de svenske styrkene lenge nok til at resten av hæren kunne komme seg i sikkerhet. Kampene endte med at nordmennene trakk seg tilbake, men forsinkelsen gjorde at Norge kunne forhandle fram Mossekonvensjonen 14. august 1814. Denne avtalen gjorde at Norge fikk beholde Grunnloven, selv om landet gikk inn i union med Sverige.

Navneregister

Tallene viser til sidetall i heftet.

A

Arneberg, Colbjørn - 8
Asbjørnsen, Peter Christen - 54
Askjem, Engebret Christiansen - 54

B

Berle, H. - 6
Bjørnson, Bjørnstjerne - 14
Boll, Johan Georg - 40
Boll, Peter Georg - 40
Borgen, Fr. - 5
Brenden, Ola - 36
Brænden, Ola - 36
Bryn, Finn - 6

C

Cappelen, Anne Cathrine Gram - 40
Colbjørnsdatter, Anna - 8, 10, 11
Collin, Peder Tønder - 17

D

Dunker, Conradine - 10, 11

E

Elsrud, Eigil - 21
Eyvindsson, Halvard - 5

F

Flintoe, Johannes - 5
Follum, Marthe - 27, 28
Færden, Olaus - 50, 51

G

Gram, Anne Cathrine - 40
Gram, Elisabeth Cappe - 40
Gram, Fredrikke - 40

Gram, Jens - 39, 40, 41
Gram, Johan Fr. - 40
Gram, Mathia Hindenburg - 40
Gram, Reinholdine - 40
Granum, Svein Knut - 15
Gudsgaarden, Peter - 4

H

Hurum, Leif - 26
Hverven, Maren Karine - 50
Hverven, Ole Pedersen - 51

J

Jensen, Edvard Omholt - 48

K

Kaas, Iver Herman - 17
Krogsrud, Berthe Helgesdatter - 41
Krogsrud, Helge Johnsen - 41
Kyllingstad, Ståle - 24

L

Larsdatter, Annete - 20, 21
Larsdatter, Betsy - 20
Larsen, Jens - 46
Libæk, Ivar Johan - 15
Lie, Else Olsdatter - 29
Lyche, Jens Lange - 44, 45
Löwen, Axel - 9, 16
Løchstør, Søren - 16

M

Moe, Jørgen - 48, 54, 55
Moløkken, Aase - 18, 19
Moløkken, Markus - 14
Munch, P. A. - 40

P

Pedersdatter, Christine - 51

R

Ramus, Jonas - 8, 10, 11, 12

S

Sehested, Knud Gyldenstjerne - 17

Skjørten, William - 42, 43

Smith, Ditlef Pentz - 48, 49

Solum, Guri Karlsdatter - 52

Solum, John Andersen - 52

Steinhamar, August - 15, 34, 41

T

Tandberg, Gudbrand Ole - 33

Tandberg, Lina Jonn - 31

Tandberg, Olof G. - 33

Thams, Jacob Tullin - 37

Thams, Kristine - 37

Thorop, Johanne Margrethe - 40

W

Waagaard, Helge Ellingsen - 56, 57

Ø

Ødegård, Liv - 21



Reseach, tekst, layout og design: Frank Tverran
Utgitt av kirkelig fellesråd i samarbeide med Norderhov menighetsråd